

המבדיל בין חופש לחול "דרך כפר" על חופשת הקיץ

אוגדן יישומים להכנה ולשמירה על קשר במהלך החופש הגדול,
מהנעשה בקהילות החינוך הצועדות ב'דרך כפר'.

חיים

כמו מטפסי הרים גבוהים שעושים להם מחנה בסיס
בעמק לרגלי ההר ומחנה אחת ומחנה שניים ומחנה
שלוש בגבהים שונים בדרך לפסגה, ובכל מחנה ישאירו
מזון וציידה וציוד כדי להקל על עצמם לקראת הטפוס
האחרון וכדי לאסוף הכל בדרךם חזרה, שיעזר להם
בדרךם למטה, כך אני משאיר ילדות ונעורים וימי
בגרותי במחנות שונים, ועל כל מחנה דגל. אני יודע שלא
אחזור לעולם, אבל להגיע לפסגה קל, קל, קל.

(יהודה עמיחי)

מבוא:

חופשת הקיץ מלווה מידי שנה בפולמוס חברתי, הקורא לקיצור החופש או מצביע על אתגריו וכשלו. לצד הגיוון האדיר בקייטנות ובפעילויות, הרשויות מעידות על מעורבות גבוהה יותר של בני-נוער באירועים שליליים הכוללים אלימות, שימוש בחומרים מסכנים, מופקרות מינית או עבריינית.

החופש הארוך מחייב את בני הנוער להתנהל במציאות נטולת מבוגרים מחנכים, לנהל את זמנם, לקבל החלטות קטנות וגדולות ובעיקר לבחור בין רע לטוב יום-יום במשך חודשיים.

כמחנכים אשר נותנים הרבה מקום לתהליך האישי, לשונות ולשלבי הבשלות המגוונים של כל חניך וחניכה, עלינו להבין את האירוניה שביצירת חופשת קיץ אחידה באורכה ובמועדה עבור כלל החניכים, שכן ידוע לנו שלא כל החניכים שלנו בשלים לשחרור הזה ומסוגלים לקבל את ההחלטות הנכונות. תובנה זו מדגישה אף יותר את משימתנו כמחנכים הן בהכנה לקראת היציאה והן ביצירת רשת ביטחון לחופשה עצמה.

בבואנו לדון בחניכי קהילות החינוך בהם אנו עובדים – ההידרשות לסוגיית החופשה הופכת להיות אקוטית אף יותר. רבים מהחניכים מגיעים מבתיים מוחלשים עם סמכות הורית מאתגרת. באשר לכפרי הנוער, האתגר אף מתחזק שכן הנערים והנערות שבים הביתה לאחר שהות ארוכה במערכת עוטפת ולאחר עזיבה ממושכת, דבר שדורש הבניה של חזרה בריאה ויכולת הסתגלות בתוך שגרת הבית.

לצד כל האמור לעיל, אנו ב'דרך כפר' מבקשים להתבונן על חופשת הקיץ כחלק בלתי נפרד מהתהליך החינוכי וכהזדמנות חינוכית ראשונה במעלתה. ימי יולי-אוגוסט מקפלים בתוכם את האפשרות לבחור ולתרגל בזמן אמת את ארסנל הערכים, התובנות והכלים אשר נלמדו לאורך שנת הלימודים. תקופת יישום הינה הכרחית לצמיחתם של החניכים ומהווה משבצת בלתי-נפרדת מהתהליך כולו. אך אל לנו לצפות שהנ"ל יתבצע לבד. בכדי למנף את חופשת הקיץ לחלק מהתהליך החינוכי עלינו המחנכים להידרש להכנה משמעותית של החניכים לקראת היציאה החוצה וכן להבנות סדרת פעולות אשר יסייעו בעת הצורך. עלינו להביא את הנער והנערה לראות את המציאות החדשה כהזדמנות.

תפיסת דרך כפר:

המרכיבים המרכזיים בהם נעסוק:

שמים – החופש הגדול הינו הזדמנות למימוש ערכי היסוד אותם ספג החניך במהלך השנה מתוך בחירה חופשית גם כאשר המבוגר אינו משגיח. קידום החניך בדרגות המוסר יכינו אותו לקראת דילמות מוסריות שייקרו בדרכו במהלך חופשת הקיץ.

שמים

עוגנים בעתיד – חופשות בית הספר בכלל וחופשת הקיץ בפרט הן הזדמנויות להכין ולתרגל את החניכים לקראת המעברים שעוד נכוונו להם בחיים ולקראת העתיד שלאחר סיום י"ב. עם הכנה והכוונה נכונה, החניכים יוכלו לתרגל את כישורי החיים והמיומנויות שרכשו לאורך השנה – מציאת עבודה, ניהול זמן אישי, התמודדות עצמאית עם אתגרים בבית ובחוץ, ועוד. תיווך נכון של כל אלו, יסייעו להפחית את החשש ויסייעו לו לחוש כי הוא מצויד בכלים לקראת העתיד שבסוף תקופת התחנכותו. במקביל, זוהי הזדמנות להביא לידי ביטוי את האמירה המהדהדת "אתך לאורך כל הדרך" כך שכל חניך ידע כי בעת הצורך הוא יקבל ליווי ותמיכה, וידע שגם בחופשת הקיץ קיימת קהילה יציבה העומדת מאחוריו.

עוגנים בעתיד

ייצוג שלמות הורית – מתוך אמונה כי הקשר של החניך עם הוריו ומשפחתו חיונית לצמיחתו כאדם שלם, החופש הגדול הינו פרק זמן יחסית ארוך שבו החניך חוזר ושוהה בבית ההורים ועל כן מומלץ למנף את ההזדמנות להעמקת הקשר ולהעצמת ההורים בעיני הילד ולהפך. היציאה לחופשה היא הזדמנות עבור המחנך לבטא את שיתוף הפעולה עם ההורים.

ייצוגי שלמות הורית

קהילה של משמעות – גם בזמן החופשה, חשוב שהחניכים יחשו גאוות יחידה ושייכות לקהילה. הקהילה צריכה לשדר כי היא תהיה שם עבורם לכל צורך ולכל אתגר.

קהילה של משמעות

הצעות יישומיות –

להלן מספר הצעות אשר יסייעו בהכנה ובליוי החניכים בחופשה. ההצעות נאספו מתוך פעילויות שהתקיימו בקהילות החינוך השונות.

❖ לוח תכנון חופשה

בכדי לסייע לחניך לתרגל כישורי חיים ולהתנסות בחופשת הקיץ בניהול זמן, בקביעת יעדים ובהצבת מטרות – אנו ממליצים לבנות עימו לוח תכנון חופשה. יש לבקש מהחניך להגדיר את היעדים שהוא רוצה ומאמין שיוכל להשיג בתקופת החופשה, לקבוע לוח זמנים לכל יעד, וכן להוסיף את שאר הפעילויות אותם הוא מתכנן. לוח חופשה מאורגן יוכל להפחית את החשש של החניך מתקופה ארוכה ללא מעש וכן יסייע לחניך להימנע מבטלה כללית.

כדאי כמובן להוסיף לציר הזמן נקודות ציון שהיינו רוצים שהחניך ייחס להם משמעות (ט' באב, בגרויות מועד ב', ימי הולדת לבני משפחתו, אירועים חברתיים מאורגנים ועוד). כמו כן, עבור חניכים מסוימים, מומלץ לסמן נקודות זמן בהן החניך יוצר קשר עם המנחה בכדי לשתף על התקדמותו ביעדים שהציב.

❖ הכנה ליציאה לשוק עבודה

ישנם הרבה חניכים אשר יצאו לעבוד בחופש. זוהי הזדמנות בשבילם להתחכך עם העולם שבחוץ, להרוויח כסף ולרכוש מיומנויות לחיים האמיתיים. ישנם כמה היבטים חוקתיים שכדאי לחשוף בפני החניכים: זכויות לעובד ובפרט לעובד מתחת לגיל 18, נקודות אזהרה, יחסי מעביד-עובד, תנאי שכר, ועוד. כמו כן, כדאי לשוחח איתם על אתגרים שיש להיזהר מהם כמו גם על ערכי העבודה, ההתמדה, ועוד.

פרטים נוספים ניתן לקרוא [באתר התמ"ת](#): נתונים, חוקים, הצעות עבודה, פעילויות חינוכיות ועוד.

❖ סדנת רעיונות לחופש

אחד היתרונות והחסרונות הגדולים של החופש הוא שיש הרבה זמן שניתן לנצל או להתבטל. כדאי לתת לחניכים רעיונות שונים לפעילויות בחופש, מקומות לטיול ואף לפעילויות לתיקון עולם. ניתן לאפשר לחניכים לשתף ברעיונות זה את זה. (ניתן לאתגר את החניכים בבקשה לסדר את שלל הרעיונות על-פי סדר עולה של משמעות או 'תרומה לעצמי').

◇ סדנאות לניתוח דילמות מוסריות

מחקרים שונים רואים בתרגול דילמות מוסריות כלי מרכזי לקידום החניכים בדרגות השיפוט המוסרי. החיכוך עם הרחוב הישראלי, הלחץ החברתי שקיים, אינספור פיתויים ומפגשים עם אירועים שונים מחייבים את החניכים לערוך יום-יום, שעה-שעה בחירות ערכיות. לעיתים הקונפליקטים שעומדים מולם מחייבים תעצומות נפש וחוסן רגשי וערכי ברמה הגבוהה ביותר. לא פעם, האירועים ידרשו מהם תגובה מיידית. אנו ממליצים לייצר סדרת פעילויות חינוכיות (שיעורי מחנך או סדנאות) שבהן יוצגו בפני החניכים דילמות שונות מחיי היום-יום של הרחוב הישראלי. החניכים יתבקשו להביע עמדה, לזקק את הערכים המתנגשים, לדון ולהכריע בסוגיה. ניתן לגוון ולייצר סדנה המדמה 'בית משפט' הדורש מהחניכים לנקוט עמדה של סגור או קטגור או לחילופין לקיים ערב 'קפה דילמה' שיאפשר הצצה וניתוח של מגוון דילמות. אנו מאמינים כי התעסקות בסוגיות אלו ויצירת הדמיה מבעוד מועד, יקלו על החניך במבחן המציאות.

◇ הגברת מודעות לסכנות ולחוקים

מאחר וחופשת הקיץ מלווה באסונות ובמצבי סיכון, נכון להגביר את מודעות החניכים ואף לחשוף בפניהם את החוקים השונים במדינת ישראל: חוק רכישה, שידול או צריכה של אלכוהול וסמים; חוקי הבערת אש; חוקי הרעשה לשכנים, וונדליזם ומפגעים ציבוריים; מנעד ההגדרות להטרדות מיניות; חוקי נהיגה בטוחה, ועוד.

גם כאשר החניכים אינם מעורבים באופן ישיר בעבירה כזו או אחרת, עליהם לדעת כי גם נוכחות שלהם או אי מניעת העבירה עשויה להיות להם לרועץ.

בשל משימתנו החינוכית, ראוי לדון גם בערכים שעומדים מאחורי כל אחד מהחוקים ולנסות לגבש יחד עם החניכים את 'הערכים אליהם הם מחויבים' גם כשהם בחופש.

◇ הכנת החניך לחזרה למסגרת המשפחתית

במהלך שנת הלימודים החניך בפנימייה אינו נמצא באינטראקציה יומיומית עם הוריו ואחיו. המשפחה חווה חוויות שהחניך לא תמיד היה שותף להם וייתכן והתרחשו שינויים בבית אשר לא הסבו את תשומת לב החניך בחופשות הקצרות במהלך השנה אך יכולות להוות מוקדי קושי בחופשת הקיץ.

א. מאחר ואת דמות הבוגר המשמעותי במהלך השנה ייצג המדריך, נכון להכין את החניך לקשר עם ההורים בסוגיה של קבלת סמכות הורית, שותפות במטלות הבית, אחריות והנהגה של האחים הצעירים במשפחה.

ב. ייתכן ועם החזרה הביתה למגורים משותפים עם האחים יתגלעו מתחים וקונפליקטים, זה המקום לתווך לחניך את הצלחתו לעמוד מול קונפליקטים דומים עם חבריו לחדר בפנימייה.

מכון חינוך 'דרך כפר' | יוני 2012

◆ שותפות הורים

כדאי להוציא מכתב להורים לפני תחילת החופש לחבר אותם לתהליך החינוכי, ללבן עימם דילמות שעוברות על החניך בחופש תוך בחינת המינון בין גבולות וקבלה ועוד. כדאי לשלב מידע על תאריך החזרה מהחופשה, על בגרויות הקיץ ועוד. מומלץ מאד ולצרף מספרי טלפון של אנשי צוות כדי ההורים יוכלו ליצור קשר במהלך החופשה.

◆ שמירה על קשר עם החניכים במהלך החופשה.

כיישום לאמירה 'אתך לאורך כל הדרך' (עוגנים בעתיד) ומתוך הרצון להמשיך ולהיות קהילה של משמעות - מסגרת חברתית מקדמת, גם במהלך חופשת הקיץ - עלינו ליצור דרכי התקשרות של החניך לצוות הקהילה ושל הקהילה. בשל ריבוי החניכים, מומלץ להיערך לכך באופן מסונכרן כצוות, שכן "דרוש כפר שלם כדי לגדל ילד".

- א. מומלץ להכין לכל חניך רשימת טלפונים של בעלי תפקידים בקהילה להם החניך יכול להתקשר במהלך החופשה. עבור חניכים מסויימים, כדאי לפתח שיחה בנושא ולסמן יחד עמם את הדמויות איתם הוא מרגיש בנוח ליצור קשר טלפוני בעת הצורך.
- ב. לקבוע עם הקבוצה מראש מפגש באמצע חופשת הקיץ, להקים וועדת מפגש אתה יהיה המחנך בקשר ויחד ייעצבו את אופיו של המפגש.
- ג. כדאי לחלק את רשימת החניכים בין אנשי הצוות בשכבה, ולדאוג שכל חניך מקבל שיחת טלפון אחת במהלך החודשים.

◆ השארות חניכים בקהילה במהלך חופשת הקיץ

עבור חניכים שנאלצים או בוחרים להישאר בקהילה גם בתקופת החופש, כדאי:

- א. לייצר יחד עמם מסגרת כללים מוסכמת אשר תגדיר את מערכת היחסים שלהם עם הצוות ואת אורחות החיים שיהיה עליהם לכבד בתוך הקהילה.
- ב. מומלץ לייצר עבור משימות בהן ייקחו חלק או תמורת שכר או כתיקון עולם פנים-קהילתי. חשוב לתווך להם את הערכים והכישורים שהם רוכשים במהלך החופש כצידה משמעותית לחיים.